

बंधुत्व

अध्याय पहिले बंधुत्वाची कर्तव्ये

।

गृहत्याग करणारे

१. जो मनुष्य माझा शिष्य बनू इच्छितो त्याने आपल्या कुटुंबाशी, जगाचे सामाजिक जीवन आणि संपत्तीवर अवलंबून असलेले सर्व थेट संबंध सोडण्यास तयार असले पाहिजे.

ज्या माणसाने धम्मासाठी सर्व संबंधांचा त्याग केला आहे आणि त्याच्या शरीराला किंवा मनालाही बांधून ठेवणारे कोणतेही स्थान नाही तो माझा शिष्य झाला आहे आणि त्याला गृहत्यागी म्हणावे.

जरी त्याचे पाय माझ्या चरणाचे अनुसरण करत असतात आणि त्याचे हात माझे वस्त्र धारण करतात, परंतु जर त्याचे मन लोभाने व्याकूळ झाले असेल तर तो माझ्यापासून दूर आहे. जरी तो भिक्षुसारखा पोशाख धारण करतो. परंतु जर त्याने शिकवण स्वीकारली नाही तर तो मला पाहत नाही.

परंतु जर त्याने सर्व लोभ दूर केला असेल आणि त्याचे मन शुद्ध आणि शांत असेल तर तो माझ्यापासून हजारो मैल दूर असला तरी माझ्या खूप जवळ आहे. त्याला धम्म प्राप्त झाला तर तो मला त्यात पाहतो.

२. माझ्या शिष्यांनो, भिक्षुनी चार नियम पाळले पाहिजेत आणि त्यावर आपले जीवन निर्माण केले पाहिजे.

प्रथम, ते जुन्या कापडाचे तुकडे जोडून तयार केलेले चीवर परिधान करतात. दुसरे, भिक्षा मागून ते अन्न मिळवतात; तिसरे, जेथे रात्र होईल तेथे झाडाखाली किंवा खडकावर आश्रय घेतात. आणि, चौथे, संधाला प्राप्त झालेल्या पाळीव प्राणाच्या लाघविपासून तयार केलेले विशेष औषध वापरतात.

हातात भिक्षापात्र घेऊन घरोघरी जाणे म्हणजे भिकाऱ्याचे जीवन आहे, पण भिक्षू इतरांकडून सक्ती करत नाही, परिस्थितीने किंवा प्रलोभनाने त्याला जबरदस्ती केली जात नाही; तो हे स्वतःच्या इच्छेने करतो कारण त्याला माहित आहे की विश्वासाचे जीवन त्याला जीवनातील भ्रमांपासून दूर ठेवेल, त्याला दुःख टाळण्यास मदत करेल आणि त्याला संबोधि ज्ञानाकडे नेईल.

त्यागाचे जीवन सोपे नसते; जर तो आपले मन लोभ आणि क्रोधापासून मुक्त ठेवू शकत नसेल किंवा त्याच्या मनावर किंवा त्याच्या पाच इंद्रियांवर नियंत्रण ठेवू शकत नसेल तर त्याने हे करू नये.

३: :जो स्वतःला भिक्षु मानतो आणि जेव्हा त्याला याबद्दल विचारले जाते तेव्हा ते उत्तर देण्यास सक्षम होते, तो असे म्हणण्यास सक्षम असावा:

"भिक्षु होण्यासाठी जे आवश्यक असेल ते करण्यास मी तयार आहे.

मी त्या बद्दल प्रामाणिक राहीन आणि एक होण्याचा उद्देश पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करेन. मला देणग्या देऊन मदत करतील त्यांचा मी ऋणी राहीन आणि माझ्या मनापासून आणि चांगल्या आयुष्याने त्यांना आनंदी करण्याचा प्रयत्न करीन”.

भिक्षु होण्यासाठी त्याने स्वतःला अनेक मार्गांनी प्रशिक्षित केले पाहिजे: जेव्हा तो अपयशी ठरतो तेव्हा तो लाज आणि अपमानाबद्दल संवेदनशील असला पाहिजे; जर त्याचे जीवन शुद्ध करायचे असेल तर त्याने आपले शरीर, वाणी आणि मन शुद्ध ठेवले पाहिजे; त्याने आपल्या पाच इंद्रियांच्या दारांचे रक्षण केले पाहिजे; काही आनंदासाठी त्याने आपल्या मनावरील ताबा गमावू नये; त्याने स्वतःची स्तुती करू नये किंवा इतरांना दोष देऊ नये; आणि तो निष्क्रिय किंवा दीर्घकाळ झोपू नये.

संध्याकाळच्या वेळी त्याला शांत बसण्याची आणि ध्यान करण्याची आणि निवृत्त होण्यापूर्वी थोडा वेळ चालायची सवय लावावी. शांत झोपेसाठी त्याने उजव्या बाजूला पाय एकत्र ठेऊन विसावा घेतला पाहिजे आणि त्याचा शेवटचा विचार त्याला पाहटे उठण्याच्या वेळेचा असावा. सकाळी लवकत्याला शांत बसण्यासाठी आणि ध्यानासाठी आणि नंतर थोडे चालण्यासाठी आणखी एक वेळ मिळाला पाहिजे.

संपूर्ण दिवसभर त्याने नेहमी सजग मन ठेवावे, शरीर आणि मन दोन्ही नियंत्रणात ठेवावे, लोभ, क्रोध, मूर्खपणा, निद्रा लोलुपता, अनास्था, खेद, संशय आणि सर्व सांसारिक इच्छा या सर्व प्रवृत्तींचा प्रतिकार करावा.

अशा प्रकारे, त्याच्या मनाच्या एकाग्रतेने, त्याने उत्कृष्ट प्रज्ञा जोपासली पाहिजे आणि केवळ परिपूर्ण बोधिज्ञानाचे ध्येय ठेवले पाहिजे.

४. जर प्रवर्जित होणारा स्वतःला विसरून, लोभ, क्रोध, राग, मत्सर, दंभ, स्वतःची स्तुती किंवा अप्रामाणिकपणात गुरफटला असेल तर त्याची प्रव्रज्या चीवाराच्या आड झाकलेल्या धारदार, दुधारी तलवारीसारखी आहे.

तो भिक्षु नाही कारण तो भिक्षुचे वस्त्र धारण करतो आणि भिक्षुचे पात्र घेऊन जातो; तो केवळ शास्त्रांचे सहज पठण करतो म्हणून भिक्षु नाही ; तो फक्त पोकळ पेंढ्याचा माणूस आहे आणि आणखी काही नाही.

त्याचे बाह्य रूप जरी भिक्षु सारखे असले तरी तो त्याच्या सांसारिक इच्छा दूर करू शकत नाही. तो भिक्षु; तो भिक्षुचे वस्त्र घातलेल्या अर्भकापेक्षा अधिक नाही.

जे मनाला एकाग्र करण्यास आणि नियंत्रित करण्यास सक्षम आहेत, ज्यांच्यात प्रज्ञा आहे, ज्यांनी सर्व सांसारिक इच्छा दूर केल्या आहेत आणि ज्यांचा एकमात्र उद्देश बोधिज्ञान प्राप्त करणे आहे –त्यांनाच खरे भिक्षु म्हणता येईल.

खरा भिक्षु त्याच्या रक्ताचा शेवटचा थेंब गमावला आणि त्याची हाडे भुकटी होऊन सुद्धा बोधि ज्ञानाच्या ध्येयापर्यंत पोहोचण्याचा निर्धार करतो .

असा माणूस, सर्वतोपरी प्रयत्न करून, शेवटी ध्येय गाठेल आणि भिक्षुची गुणात्मक कृत्ये करण्याच्या त्याच्या क्षमतेद्वारे आपली योग्यता सिद्ध करेल.

५. बुद्धाच्या शिकवणीचा प्रकाश पुढे नेणे हे भिक्षुचे ध्येय आहे त्याने .सर्वांना उपदेश केला पाहिजे; त्याने झोपलेल्या लोकांना जागे केले पाहिजे; त्याने खोट्या कल्पना सुधारल्या पाहिजेत; त्याने लोकांना योग्य दृष्टिकोन ठेवण्यास मदत केली पाहिजे; स्वतःचा जीव धोक्यात घालून शिकवणीचा प्रसार करण्यासाठी त्याने सर्वत्र जावे.

भिक्षुचे ध्येय सोपे नसते, म्हणून ज्याची इच्छा असेल त्यानेच बुद्धाचे वस्त्र परिधान करावे, बुद्धाच्या आसनावर बसावे आणि बुद्धाच्या निवासस्थानी जावे.

बुद्धाचे कपडे घालणे म्हणजे नम्र असणे आणि सहनशीलतेचा अभ्यास करणे; बुद्धाच्या आसनावर बसणे म्हणजे पदार्थाला महत्त्व नसणे आणि कोणतीही आसक्ती नसणे; बुद्धाच्या निवासस्थानी प्रवेश करणे म्हणजे त्यांची सर्वस्वी आलिंगन देणारी महान करुणा सामायिक करणे आणि सर्वांबद्दल सहानुभूती असणे होय .

६. ज्यांना बुद्धाची शिकवण स्वीकार्यपणे शिकवायची आहे त्यांनी चार गोष्टींबद्दल काळजी घेतली पाहिजेप्रथम ; त्यांनी स्वतःच्या वर्तनाबद्दल काळजी केली पाहिजे; दुसरे, जेव्हा ते लोकांशी संपर्क साधतात आणि शिकवतात तेव्हा त्यांच्या शब्दांच्या निवडीबद्दल त्यांना काळजी असली पाहिजे; तिसरे, त्यांना शिकवण्याच्या त्यांच्या हेतूबद्दल आणि ते साध्य करू इच्छिणाऱ्या शेवटाविषयी चिंतित असले पाहिजे; आणि चौथे, त्यांना महान करुणेबद्दल काळजी वाटली पाहिजे.

प्रथम, धर्माचा चांगला शिक्षक होण्यासाठी, नंतर, भिक्षुने सर्व प्रथम त्याचे पाय सहनशक्तीच्या जमिनीवर स्थिर ठेवले पाहिजेत; तो नम्र असला पाहिजे; त्याने टोकाचा विचार करू नये किंवा त्याला प्रसिद्धीची इच्छा नसावी; त्याने सतत गोष्टींच्या शून्यतेचा विचार केला पाहिजे; आणि त्याने कोणत्याही गोष्टीशी संलग्न होऊ नये. जर त्याला अशी काळजी असेल तर तो योग्य आचरण करण्यास सक्षम असेल.

दुसरे म्हणजे, त्याने लोक आणि परिस्थितींशी संपर्क साधताना सावधगिरी बाळगली पाहिजे. त्याने वाईट जीवन जगणाऱ्या लोकांपासून किंवा अधिकाराच्या लोकांना टाळावे; त्याने विरुद्ध लिंग टाळले पाहिजे. मग त्याने लोकांशी मैत्रीपूर्ण मार्गाने संपर्क साधला पाहिजे. त्याने नेहमी लक्षात ठेवले पाहिजे की गोष्टी कारणे आणि परिस्थितींच्या संयोगातून निर्माण होतात आणि त्या टप्प्यावर उभे राहून, त्याने त्यांना दोष देऊ नये किंवा त्यांचा गैरवापर करू नये किंवा त्यांच्या चुकांबद्दल बोलू नये किंवा त्यांना तुच्छ समजू नये.

तिसरे म्हणजे, त्याने आपले मन शांत ठेवले पाहिजे, बुद्धांना त्याचे आध्यात्मिक पिता मानले पाहिजे, इतर भिक्षु जे बोधि-ज्ञानप्राप्तीसाठी प्रशिक्षण घेत आहेत त्यांना आपल्या

शिक्षकाप्रमाणे मानले पाहिजे आणि प्रत्येकाकडे अत्यंत करुणेने पहिले पाहिजे, मगच त्याने सर्वांना समानतेने शिकवले पाहिजे.

चौथे, त्याने आपल्या करुणेच्या भावनेला अगदी बुद्धाने दाखवल्याप्रमाणे, अगदी कमाल मर्यादेपर्यंत प्रदर्शित करू दिले पाहिजे ज्ञान प्राप्तीसाठी-ज्यांना बोधि :विशेषत . त्यांनी बोधिज्ञान .पुरेशी माहिती नाही त्यांच्यासाठी त्याने आपल्या करुणेचा भाव वाहू द्यावा मिळवावे अशी त्याची इच्छा असावी आणि मग त्यांची आवड जागृत करण्यासाठी निःस्वार्थ प्रयत्नाने त्याच्या इच्छेचे पालन केले पाहिजे

॥ गृहस्थी

१. हे आधीच स्पष्ट केले आहे की बुद्धाचा शिष्य होण्यासाठी तीन खजिन्यांवर श्रद्धा ठेवली पाहिजे : बुद्ध, धर्म आणि संघ.

सामान्य अनुयायी होण्यासाठी बुद्धावर अढळ श्रद्धा असली पाहिजे, त्यांच्या शिकवणींवर, धम्मावर विश्वास ठेवला पाहिजे, अभ्यास केला पाहिजे आणि नियम आचरणात आणले पाहिजेत आणि बंधुत्व, संघाचे पालन केले पाहिजे.

सामान्य अनुयायांनी पाच नियमांचे पालन केले पाहिजेहिंसा करू नका :, चोरी करू नका, व्यभिचार करू नका, खोटे बोलू नका किंवा फसवू नका आणि मादक पदार्थ वापरू नका .

सामान्य अनुयायांनी फक्त तीन रत्नवर विश्वास ठेवू नये तर ते नियम स्वतःच पाळले पाहिजेत, शिवाय त्यांनी शक्य तितक्या इतरांना, विशेषत त्यांचे नातेवाईक आणि मित्र यांना : त्यांचे पालन करण्यास मदत केली पाहिजे आणि त्यांच्यामध्ये अढळ विश्वास जागृत देखील बुद्धाच्या करुणेमध्ये सहभागी होऊ शकतील.

सामान्य अनुयायांनी हे नेहमी लक्षात ठेवले पाहिजे की ते तीन रत्नावर विश्वास ठेवतात आणि उपदेशांचे पालन करतात याचे कारण शेवटी संबोधिज्ञान प्राप्त करणे हे आहे आणि त्या कारणास्तव त्यांनी इच्छांच्या जगात राहूनही अशा इच्छांशी संलग्न होण्याचे टाळले पाहिजे.

सामान्य अनुयायांनी नेहमी लक्षात ठेवले पाहिजे की लवकरच किंवा नंतर ते त्यांच्या पालकांपासून आणि कुटुंबांपासून वेगळे होण्यास आणि जन्म आणि मृत्यूच्या या जीवनातून निघून जाण्यास बाध्य होतील; म्हणून, त्यांनी या जीवनाच्या गोष्टींशी संलग्न होऊ नये, परंतु त्यांचे मन प्रज्ञेच्या जगावर केंद्रित केले पाहिजे, ज्यामध्ये काहीही नष्ट होत नाही.

२. जर सामान्य अनुयायांना बुद्धाच्या शिकवणुकीवर निस्सीम आणि अबाधित विश्वास जागृत करायचा असेल, तर त्यांनी त्यांच्या मनात एक शांत आणि अबाधित आनंद जाणला पाहिजे, जो त्यांच्या सभोवतालच्या सर्व परिसरांमध्ये चमकेल आणि त्यांच्याकडे परत प्रतिबिंबित होईल .

हे विश्वासाचे मन शुद्ध आणि कोमल आहे, नेहमी सहनशील आणि सहनशील आहे, कधीही वादविवाद करत नाही, कधीही इतरांना त्रास देत नाही परंतु नेहमी बुद्ध, धम्म आणि संघ या तीन रत्नाचा विचार करते: धम्म अशा प्रकारे त्यांच्या मनात आनंद उत्स्फूर्तपणे उठतो आणि ज्ञानाचा प्रकाश सर्वत्र आढळतो.

ते बुद्धाच्या कुशीत श्रद्धेने विसावलेले असल्याने, त्यांना स्वार्थी मनापासून, त्यांच्या मालमत्तेशी आसक्तीपासून दूर ठेवले जाते, आणि म्हणूनच, त्यांना त्यांच्या दैनंदिन जीवनात कोणतीही भीती किंवा टीका होण्याची भीती नसते.

बुद्धाच्या भूमीत जन्म झाल्यावर त्यांचा विश्वास असल्याने त्यांना त्यांच्या भविष्यातील मृत्यूची भीती राहणार नाही. त्यांचा सत्यावर आणि शिकवणीच्या पावित्र्यावर विश्वास असल्याने ते आपले विचार मोकळेपणाने आणि न घाबरता व्यक्त करू शकतात.

त्यांचे मन सर्व लोकांबद्दल करुणेने भरलेले असल्याने, ते त्यांच्यात कोणताही भेद करणार नाहीत परंतु सर्वांशी समान वागणूक देतील आणि त्यांचे मन आवडी-नापसंतीपासून मुक्त असल्याने कोणतेही चांगले कार्य करणे त्यांच्यासाठी शुद्ध आणि न्याय्य आणि आनंदी असेल.

जर ते बुद्धाच्या शिकवणीचा आदर करतात तर ते विपन्नतेत किंवा समृद्धीत जगत असले तरी त्यांच्या विश्वासाच्या वाढीवर काहीही फरक पडणार नाही.

जर ते वाणी आणि कृतीत सातत्य ठेवत असतील, त्यांना प्रज्ञेने मार्गदर्शन केले असेल, त्यांचे मन पर्वतासारखे अचल असेल तर ते संबोधि ज्ञानाच्या मार्गावर स्थिर प्रगती करतील.

आणि त्यांना कठीण परिस्थितीत आणि अकुशल मनाच्या लोकांमध्ये जगण्यास भाग पाडले जात असले तरी, जर त्यांनी बुद्धावर विश्वास ठेवला तर ते त्यांना कधीही कुशल कृतींकडे नेऊ शकतात.

३ . म्हणून, प्रथम बुद्धाची शिकवण ऐकण्याची इच्छा बाळगली पाहिजे.

बोधिज्ञान मिळविण्यासाठी अग्नीतून जाणे आवश्यक आहे असे जर कोणी त्याला सांगितले तर त्याने अशा अग्नीतून जाण्याची तयारी ठेवावी.

बुद्धाचे नाव ऐकून समाधान मिळते, अग्नीने भरलेल्या जगातून जाण्यासारखे आहे.

जर एखाद्याला बुद्धाच्या शिकवणीचे पालन करायचे असेल तर एखाद्याने अहंकारी किंवा स्वेच्छेने वागू नये, परंतु सर्वांप्रती एकसारख्या सद्भावनेच्या भावना जपल्या पाहिजेत; जे आदरास पात्र आहेत त्यांचा आदर केला पाहिजे; जे सेवेस पात्र आहेत त्यांची सेवा करावी आणि सर्वांशी समान करुणायुक्त वागावे .

अशाप्रकारे, सामान्य अनुयायांनी प्रथम त्यांच्या स्वतःच्या मनाला प्रशिक्षित केले पाहिजे आणि इतरांच्या कृतींमुळे विचलित होऊ नये. अशा प्रकारे, त्यांनी बुद्धाची शिकवण स्वीकारली पाहिजे आणि ती आचरणात आणली पाहिजे, इतरांचा मत्सर करू नये, इतरांवर प्रभाव टाकू नये आणि इतर मार्गांचा विचार करू नये.

जे बुद्धाच्या शिकवणीवर विश्वास ठेवत नाहीत त्यांची दृष्टी संकुचित असते आणि परिणामी मन अस्वस्थ होते. पण जे बुद्धाच्या शिकवणीवर विश्वास ठेवतात, त्यांचा असा विश्वास आहे की प्रत्येक गोष्टीत एक महान प्रज्ञावान आणि एक महान करुणावान आहे आणि त्या श्रद्धेमध्ये ते क्षुल्लक गोष्टींपासून अबाधित आहेत.

४. जे लोक बुद्धाची शिकवण ऐकतात आणि ग्रहण करतात त्यांना हे माहित आहे की त्यांचे जीवन क्षणिक आहे आणि त्यांचे शरीर हे केवळ दुःखांचे एकत्रीकरण आणि सर्व दुष्कृत्यांचे मूळ आहे, आणि म्हणून ते त्यांच्याशी आसक्त होत नाहीत.

त्याच वेळी, ते त्यांच्या शरीराची चांगली काळजी घेण्याकडे दुर्लक्ष करत नाहीत, कारण त्यांना शरीरातील भौतिक सुखांचा उपभोग घ्यायचा आहे म्हणून नाही, तर हे क्षणिक शरीर संबोधिज्ञान प्राप्तीसाठी आणि अन्य लोकांना मार्ग स्पष्ट करण्याच्या त्यांच्या कार्यासाठी आवश्यक आहे.

जर त्यांनी त्यांच्या शरीराची योग्य काळजी घेतली नाही तर ते जास्त काळ जगू शकत नाहीत. जर ते जास्त काळ जगले नाहीत, तर ते वैयक्तिकरित्या शिकवण्याचा सराव करू शकत नाहीत किंवा इतरांना धम्माचा प्रसार-प्रचार करू शकणार नाहीत.

जर एखाद्याला नदी ओलांडायची असेल तर तो त्याच्या तराफाची खूप काळजी घेतो. जर त्याला लांबचा प्रवास करायचा असेल तर तो आपल्या घोड्याची चांगली काळजी घेतो. म्हणून, जर मनुष्याला आत्मज्ञान मिळवायचे असेल तर त्याने आपल्या शरीराची चांगली काळजी घेतली पाहिजे.

बुद्धाच्या शिष्यांनी शरीराचे उष्णतेपासून आणि थंडीपासून संरक्षण करण्यासाठी आणि त्याचे खाजगी भाग झाकण्यासाठी कपडे परिधान केले पाहिजेत आणि ते सजावटीसाठी घालू नयेत.

त्यांनी शरीराचे पोषण करण्यासाठी अन्न खावे जेणेकरून ते धम्म श्रवण करतील, आकलन करतील, स्वीकारतील आणि समजावून सांगतील, परंतु त्यांनी केवळ आनंदासाठी खाऊ नये.

सांसारिक वासनेच्या चोरांपासून आणि वाईट शिकवणीच्या वादळांपासून संरक्षण करण्यासाठी त्यांनी संबोधिज्ञानाच्या घरात राहणे आवश्यक आहे आणि त्यांनी घराचा वापर त्याच्या वास्तविक हेतूसाठी केला पाहिजे आणि प्रदर्शनासाठी किंवा स्वार्थी प्रथा लपवण्यासाठी नाही.

अशाप्रकारे, एखाद्याने गोष्टींची कदर केली पाहिजे आणि त्यांचा केवळ बोधिज्ञान आणि धम्म शिक्षणाच्या संबंधात वापर केला पाहिजे. स्वार्थी कारणास्तव त्याने ते बाळगू नये किंवा त्यांच्याशी संलग्न होऊ नये, परंतु केवळ ते इतरांना धम्म शिकवण्याच्या उद्देशाने उपयोगी ठरतील, या कारानास्थीच त्या सोबत ठेवाव्यात.

त्यामुळे कुटुंबासोबत राहत असतानाही त्याचे चित्त नेहमी धम्म शिकवणीवरच रमले पाहिजे. त्याने ज्ञानी आणि सहानुभूतीपूर्ण मनाने त्यांची काळजी घेतली पाहिजे, त्यांच्या मनात विश्वास जागृत करण्यासाठी विविध माध्यमांचा शोध घेतला पाहिजे.

५. बुद्ध संघाच्या सामान्य सदस्यांनी दररोज खालील धड्यांचा अभ्यास केला पाहिजे: त्यांच्या पालकांची सेवा कशी करावी, त्यांच्या पत्नी आणि मुलांसोबत कसे राहावे, स्वतःवर नियंत्रण कसे ठेवावे आणि बुद्धाची सेवा कशी करावी.

त्यांच्या पालकांची उत्तम सेवा करण्यासाठी त्यांनी सजीव जीवनाप्रतीदयाळूपणा दाखवायला शिकले पाहिजे. आपल्या पत्नी आणि मुलांसोबत आनंदाने जगण्यासाठी त्यांनी वासना आणि स्वार्थी आरामाच्या विचारांपासून दूर राहिले पाहिजे.

कौटुंबिक जीवनाचे संगीत ऐकताना त्यांनी धम्म शिकवणीचे मधुर संगीत विसरू नये आणि घराच्या आश्रयस्थानात राहताना त्यांनी नियमित ध्यानाचा सुरक्षित आश्रय घ्यावा, जेथे ज्ञानी पुरुष सर्व अशुद्धता आणि सर्व त्रासांपासून आश्रय मिळवतात.

जेव्हा सामान्य लोक दान भावना करतात तेव्हा त्यांनी त्यांच्या अंतःकरणातून सर्व लोभ काढून टाकावा; जेव्हा ते गर्दीत असतात तेव्हा त्यांचे मन ज्ञानी माणसांच्या सहवासात असावे. जेव्हा त्यांना संकटाचा सामना करावा लागतो तेव्हा त्यांनी त्यांचे मन शांत आणि अडथळ्यांपासून मुक्त ठेवले पाहिजे.

जेव्हा ते बुद्धाचा आश्रय घेतात तेव्हा त्यांनी त्यांची प्रज्ञा व करुणा शोधली पाहिजे.

जेव्हा ते धम्माचा आश्रय घेतात तेव्हा त्यांनी त्याचे धम्म सत्य शोधले पाहिजे जे बोधिज्ञानाच्या महासागरासारखे आहे.

जेव्हा ते संघाचा आश्रय घेतात, तेव्हा त्यांनी स्वार्थी हितसंबंधांना अडथळा न येता त्याचा शांततापूर्ण सहवास मिळवावा.

जेव्हा ते कपडे घालतात तेव्हा त्यांनी चांगुलपणा आणि नम्रतेचे कपडे घालण्यास विसरू नये.

जेव्हा त्यांना स्वतःला मुक्त करायचे असते, तेव्हा त्यांनी सर्व लोभ, क्रोध आणि मूर्खपणा त्यांच्या मनातून काढून टाकला पाहिजे.

जेव्हा ते डोंगराळ रस्त्यावर परिश्रम करत असतात, तेव्हा त्यांनी हा बोधिज्ञानाचा मार्ग समजला पाहिजे जो त्यांना भ्रमाच्या जगाच्या पलीकडे घेऊन जाईल. जेव्हा ते सोप्या मार्गाचे अनुसरण करतात तेव्हा त्यांनी बुद्धत्वाकडे अधिक प्रगती करण्यासाठी त्याच्या सुलभ परिस्थितीचा लाभ घ्यावा.

जेव्हा ते पूल पाहतात तेव्हा त्यांना लोकांना ओलांडू देण्यासाठी धम्म शिकवणीचा पूल बांधण्याची इच्छा असावी.

जेव्हा ते दुःखी माणसाला भेटतात तेव्हा त्यांनी या सतत बदलणाऱ्या जगाच्या कटुतेबद्दल शोक व्यक्त केला पाहिजे.

जेव्हा त्यांना लोभी माणूस दिसला तेव्हा त्यांना या जीवनातील भ्रमांपासून मुक्त राहण्याची आणि बोधिज्ञानाची खरी श्रीमंती प्राप्त करण्याची खूप इच्छा असावी.

जेव्हा ते चवदार अन्न पाहतात तेव्हा त्यांनी सावध असले पाहिजे; जेव्हा ते घृणास्पद अन्न पाहतात तेव्हा त्यांनी लोभ परत येऊ नये अशी इच्छा केली पाहिजे.

उन्हाळ्याच्या तीव्र उष्णतेमध्ये, त्यांनी सांसारिक वासनांच्या उष्णतेपासून दूर राहून ज्ञानाची ताजी शीतलता प्राप्त करण्याची इच्छा केली पाहिजे. हिवाळ्याच्या असह्य थंडीत त्यांनी बुद्ध्याच्या महान करुणेच्या उबदारपणाचा विचार केला पाहिजे.

जेव्हा ते पवित्र शास्त्रांचे पठण करतात तेव्हा त्यांना विसरायचे नाही आणि त्यांची धम्म शिकवण प्रत्यक्षात उतरवण्याचा संकल्प केला पाहिजे.

जेव्हा ते बुद्धाचा विचार करतात तेव्हा त्यांना बुद्धासारखे डोळे मिळावेत अशी खोल इच्छा बाळगली पाहिजे.

रात्री झोपताना त्यांचे शरीर, वाणी आणि मन शुद्ध आणि ताजेतवाने व्हावे अशी त्यांची इच्छा असावी; त्यांची पहिली इच्छा अशी असावी की त्या दिवसात त्यांचे मन सर्व

गोष्टी समजून घेण्यासाठी स्पष्ट असावे.

६. जे बुद्धाच्या धम्म शिकवणीचे पालन करतात, कारण त्यांना हे समजले आहे की प्रत्येक गोष्ट "अर्थपूर्णता" द्वारे वैशिष्ट्यीकृत आहे, ते माणसाच्या जीवनात प्रवेश करणाऱ्या गोष्टींना हलके वागणूक देत नाहीत, परंतु ते जे आहेत त्याबद्दल ते त्यांना स्वीकारतात आणि नंतर त्यांना बोधिज्ञानासाठी योग्य साधने बनवण्याचा प्रयत्न करतात.

त्यांनी असे समजू नये की हे जग निरर्थक आणि गोंधळाने भरलेले आहे, तर वैश्विक बोधिज्ञानाचे जग अर्थ आणि शांततेने भरलेले आहे. त्यापेक्षा त्यांनी या जगाच्या सर्व व्यवहारात बोधिज्ञानाचा आस्वाद घेतला पाहिजे.

अज्ञानामुळे अंधुक झालेल्या दुषित नजरेने जर मनुष्याने जगाकडे पाहिले तर त्याला ते चुकीने भरलेले दिसेल; परंतु जर त्याने त्याकडे स्पष्ट शहाणपणाने पाहिले तर त्याला ते साक्षात ज्ञानाचे जग दिसेल.

वस्तुस्थिती अशी आहे की फक्त एकच जग आहे, दोन जग नाही, एक अर्थहीन आणि दुसरे अर्थपूर्ण, किंवा एक चांगले आणि दुसरे वाईट. भेदभाव करणाऱ्या इंद्रियामुळे लोकांना असे वाटते की दोन विश्व आहेत.

जर ते स्वतःला या भेदांपासून मुक्त करू शकले आणि बोधिज्ञानाच्या प्रकाशाने त्यांचे मन शुद्ध ठेवू शकले तर त्यांना एकच जग दिसेल ज्यामध्ये सर्वकाही अर्थपूर्ण आहे.

७. जे बुद्धावर विश्वास ठेवतात ते प्रत्येक गोष्टीत एकत्वाची ही वैश्विक शुद्धता चाखतात आणि त्या मनात त्यांना सर्वांबद्दल सहानुभूती वाटते आणि सर्वांची सेवा करण्याची विनम्र वृत्ती असते.

म्हणून, त्यांनी सर्व अभिमानापासून आपले मन शुद्ध केले पाहिजे आणि नम्रता, सौजन्य आणि सेवा जपली पाहिजे. त्यांचे मन त्या फलदायी पृथ्वीसारखे असले पाहिजे जी पक्षपातीपणा शिवाय सर्व गोष्टींचे पोषण करते, तक्रार न करता सेवा करते, धीराने सहन करते, सदैव उद्यमशील असते, बुद्धाच्या शिकवणीचे बीज त्यांच्या मनात रोवून सर्व गरीब लोकांची सेवा करण्यातच त्यांना सर्वोच्च आनंद मिळतो.

अशा प्रकारे, जे मन गरीब लोकांबद्दल सहानुभूती बाळगते, सर्व लोकांची माता बनते, सर्व लोकांचा आदर करते, ते सर्वांकडे वैयक्तिक मित्र म्हणून पाहते आणि त्यांना पालकांप्रमाणे त्यांचा सन्मान करते.

म्हणूनच, हजारो लोकांच्या मनात द्वेष भावना असली आणि बौद्ध अनुयायांबद्दल वाईट इच्छा असली तरी ते काहीही नुकसान करू शकत नाहीत, कारण त्यांची अशी हानिकारक कृती एखाद्या महासागराच्या पाण्यात विषाच्या थेंबासारखी आहे.

८. सामान्य अनुयायी स्मरण, चिंतन आणि आभार मानण्याच्या सवयींनी त्याचा आनंद घेईल. त्याची श्रद्धा ही बुद्धाचीच करुणा आहे आणि ती त्याला बुद्धाने बहाल

केली आहे हे त्याला कळून येईल.

सांसारिक उत्कटतेच्या चिखलात श्रद्धेची बीजे नसतात, परंतु, बुद्धाच्या करुणेमुळे, श्रद्धेची बीजे तेथे पेरली जाऊ शकतात, आणि बुद्धावर विश्वास ठेवण्याची श्रद्धा होईपर्यंत ते मनास शुद्ध करतात.

म्हटल्याप्रमाणे सुगंधी चंदनाचे झाड एरंडाच्या जंगलात वाढू शकत नाही. त्याचप्रमाणे बुद्धावरील श्रद्धेची बीजे भ्रमाच्या कुशीत असू शकत नाहीत.

पण प्रत्यक्षात आनंदाचे फूल तिथेच उमलले आहे, म्हणून आपण असा निष्कर्ष काढला पाहिजे की त्याची फुले भ्रमाच्या कुशीत असली तरी त्याची मुळे इतरत्र आहेत; अर्थात, त्याची मुळे बुद्धाच्या उरात आहेत.

जर सामान्य अनुयायी अहंकारकेंद्रित झाला तर तो मत्सरी, इर्शालू, द्वेषपूर्ण आणि हानिकारक होईल, कारण त्याचे मन लोभ, क्रोध आणि मूर्खपणाने मलिन झाले आहे. पण जर तो बुद्धाकडे परत आला तर तो वर सांगितल्याप्रमाणे बुद्धाची आणखी मोठी सेवा करेल. हे खरंच, कोणत्याही अभिव्यक्तीच्या पलीकडे आहे.

III

सत्यपूर्ण जीवन मार्गाचे व्यावहारिक मार्गदर्शन

१. दुर्दैव पूर्वेकडून किंवा पश्चिमेकडून येतात असा विचार करणे चुकीचे आहे; ते स्वतःच्या मनात उत्पन्न होतात. म्हणून, बाह्य जगापासून दुर्दैवीपणापासून बचाव करणे आणि आंतरिक मन अनियंत्रित सोडणे मूर्खपणाचे आहे.

प्राचीन काळापासून एक प्रथा आहे जी सामान्य लोक अजूनही पाळतात. जेव्हा ते सकाळी उठतात तेव्हा ते प्रथम आपला चेहरा धुतात आणि तोंड स्वच्छ धुतात, आणि नंतर ते सहा दिशांना - पूर्व, पश्चिम, दक्षिण, उत्तर, वर आणि खाली - त्यांच्यावर कोणतेही दुर्दैव येऊ नये अशी इच्छा करतात. कोणतीही दिशा आणि त्यांचा दिवस शांततेत जावो अशी कामना करतात.

पण बुद्धाच्या शिकवणीत ते वेगळे आहे. बुद्ध शिकवतात की आपण सत्याच्या सहा दिशांचा आदर केला पाहिजे आणि नंतर आपण शहाणपणाने आणि सद्गुणांनी वागले पाहिजे आणि अशा प्रकारे सर्व दुर्दैव टाळले पाहिजे.

या सहा दिशांच्या वेशींचे रक्षण करण्यासाठी, लोकांनी "चार कर्माची" ची अशुद्धता काढून टाकावी, ज्यामुळे घर आणि मालमत्तेचे नुकसान होते, अशा चार दुष्ट मनाचे नियंत्रण करा आणि विनाशाची 'सहा छिद्रे' बंद करा.

"चार कर्म" द्वारे याचा अर्थ हिंसा करणे, चोरी करणे, व्यभिचार करणे आणि खोटेपणा करणे होय. "चार वाईट मने" म्हणजे लोभ, क्रोध, मूर्खपणा आणि भीती. संपत्तीची हानी करणारे "सहा छिद्र" म्हणजे दारू पिण्याची इच्छा आणि मूर्खपणाने वागणे, रात्री उशिरापर्यंत जागी राहणे आणि क्षुल्लकपणात मन गमावणे, संगीत आणि नाट्य मनोरंजन, जुगार खेळणे, वाईट साथीदारांशी संगत करणे आणि कर्तव्याकडे दुर्लक्ष करणे. .

या चार विकृती दूर केल्यावर, मनाच्या या चार वाईट अवस्था टाळून आणि या सहा कचऱ्याची छिद्रे बुजवल्यानंतर, बुद्धाचे शिष्य सत्याच्या सहा दिशांचा आदर करतातसहा दिशांची वंदना करतात.

आता सत्याच्या या सहा दिशा कोणत्या आहेत? त्या अशा: आई-वडील आणि पाल्य यांच्यासाठी पूर्व, शिक्षक आणि शिष्य यांच्यासाठी दक्षिण, पती-पत्नीच्या मार्गासाठी पश्चिम, मित्रांच्या मार्गासाठी उत्तर, मालक आणि सेवकाच्या मार्गासाठी खाली आणि श्रमान, आदी त्यांच्यासाठी 'वर'ची दिशा.

प्रथम, पूर्व दिशेला पालक आणि पाल्ये यांच्या सेवेसाठी मुलाने पाच कर्मे केली पाहिजेत. एखाद्याने आई-वडिलांची काळजी घेतली पाहिजे, पालकांच्या फायद्यासाठी कार्य केले पाहिजे, कौटुंबिक वंशाचे रक्षण केले पाहिजे, कौटुंबिक मालमत्तेचा वारसा घ्यावा आणि पूर्वजांसाठी स्मारक सेवा करावी.

त्या बदल्यात पालकांनी मुलासाठी पाच कर्मे करावीत. त्यांनी चुकीची कृत्ये टाळावीत, चांगल्या कर्मांना चालना द्यावी, मुलाला ज्ञान आणि कौशल्ये आत्मसात करण्यास प्रेरित करावे, लग्न होईल ते पहावे आणि योग्य वेळी कौटुंबिक संपत्ती सुपूर्द करावी.

या पाच गोष्टींचे पालन केल्यास पूर्व दिशेतील माता-पिता आणि मुलाचा मार्ग शांत आणि दुःखमुक्त होईल.

पुढे, दक्षिणेकडील शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांच्या मार्गाबद्दल, शिक्षक जवळ आल्यावर विद्यार्थ्यांने उभे राहिले पाहिजे, शिक्षकाच्या गरजा बारकाईने लक्षात घ्याव्यात, शिक्षकाचे मनापासून ऐकले पाहिजे, शिक्षकाच्या अर्पणांकडे दुर्लक्ष करू नये आणि त्यांची शिकवण आदराने स्वीकारली पाहिजे.

त्या बदल्यात शिक्षकाने विद्यार्थ्यांला योग्य वागणूक देऊन मार्गदर्शन केले पाहिजे, शिक्षकाने शिकलेल्या प्रत्येक गोष्टीचे अचूकपणे पालन केले पाहिजे, विद्यार्थ्यांने शिकलेल्या गोष्टी विसरू नयेत आणि विद्यार्थ्यांला कुठेही सन्मान तसेच फायदे आणि सन्मान मिळण्यासाठी मार्ग तयार करावा. अशा प्रकारे, दक्षिण दिशेकडील शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांचा मार्ग शांतता पूर्ण आणि दुःखविरहित असेल.

पुढे, पश्चिम दिशेतील पती-पत्नीच्या मार्गाबद्दल, पतीने तिच्याशी आदर, सौजन्य आणि विश्वासूपणाने वागले पाहिजे, तिला निर्णय घेण्याची जबाबदारी सोपवावी आणि तिला भेटवस्तू द्याव्यात. पत्नीने तिची सर्व कामे नीट पार पाडावीत, कुटुंबातील सदस्यांच्या गरजा भागवाव्यात, पतीशी विश्वासू रहावे, कौटुंबिक मालमत्तेचे रक्षण करावे आणि कौटुंबिक व्यवहार व्यवस्थित चालावेत. त्यामुळे पश्चिम दिशेतील पती-पत्नीचा मार्ग शांत आणि दुःखरहित असेल.

पुढे, उत्तर दिशेतील मित्रांच्या मार्गाबद्दल; एखाद्याच्या मित्रांची कमतरता त्यांना पुरवली पाहिजे, त्यांच्याशी दयाळूपणे बोलले पाहिजे, त्यांच्या फायद्यासाठी कार्य केले पाहिजे. नेहमी विचारशील राहावे. आणि त्यांच्याशी प्रामाणिकपणे वागावे.

एखाद्याने आपल्या मित्रांना चुकीच्या मार्गावर पडण्यापासून रोखण्यासाठी प्रयत्न केले पाहिजेत, ते चुकीच्या मार्गाने गेल्यास त्यांच्या मालमत्तेचे रक्षण केले पाहिजे, त्यांच्या समस्या ऐकून घ्याव्यात, त्यांना अडचणीच्या वेळी मदतीचा हात द्यावा आणि आवश्यक असेल तेव्हा त्यांच्या कुटुंबाला आधार द्यावा. . अशा प्रकारे, उत्तर दिशेतील मित्रांचा मार्ग

दुःखाशिवाय शांतीचा असेल.

पुढे, मालक आणि नोकराच्या खालच्या दिशेने मार्ग म्हणून, एखाद्याने आपल्या सेवकांशी वागताना खालील पाच मुद्दे पाळले पाहिजेत. नोकरांना त्यांच्या क्षमते नुसार काम करायला लावा, चांगले जेवण आणि भरपूर मोबदला द्या, ते आजारी असताना त्यांची दयाळूपणे काळजी घ्या, त्यांच्याबरोबर कोणतेही स्वादिष्ट अन्न वाटून घ्या आणि त्यांना योग्य वेळी विश्रांती द्या.

त्या बदल्यात, सेवकाने खालील बाबी लक्षात घेऊन मालकाची सेवा केली पाहिजे. मालका पूर्वी सकाळी उठले पाहिजे, मालकाच्या नंतर झोपावे, सदैव प्रामाणिक राहावे, कामात निपुण असावे, मालका च्या नावाला कलंक लावू नये. अशा प्रकारे, खालच्या नुसार मालक आणि सेवकाचा मार्ग दुःखविना शांतीचा असेल.

पुढे, वरच्या दिशेने उपदेश करणाऱ्यांची श्रामनाची सेवा करण्याच्या पद्धतीबद्दल; शिकवणीचा उपदेश करणाऱ्यांशी शरीर, वाणी आणि मनाने अत्यंत आदराने वागले पाहिजे. तसेच धर्मोपदेशकांचे स्वागत सौजन्याने केले पाहिजे, त्यांच्या शिकवणी ऐकून त्यांचे पालन केले पाहिजे आणि त्यांच्यासाठी समर्पण भाव दाखविला पाहिजे.

याउलट, शिकवणीचा उपदेश करणाऱ्याने वाईटाचा त्याग केला पाहिजे, चांगुलपणाचे पालनपोषण केले पाहिजे, चांगल्या अंतःकरणाने दयाळू असले पाहिजे, नैतिक मानकांचा उपदेश केला पाहिजे, श्रोत्यांना शिकवण पूर्णपणे समजावून सांगावी आणि लोकांना शांतता प्राप्त करावी. अशा प्रकारे, वरच्या दिशेला शिकवणीचा उपदेश करणाऱ्यांची सेवा करण्याचा मार्ग दुःखाशिवाय शांतीचा असेल.

जो व्यक्ती सहा दिशांना नतमस्तक होतो अथवा वंदना करतो तो बाह्य संकटांपासून वाचण्यासाठी असे करत नाही. एखादी व्यक्ती स्वतःच्या मनात वाईट गोष्टी निर्माण होऊ नये म्हणून सावध राहण्यासाठी हे असते.

२. एखाद्या व्यक्तीने आपल्या ओळखीच्या व्यक्तींमध्ये कोणाशी सहवास ठेवला पाहिजे आणि ज्यांच्याशी करू नये त्यांना ओळखले पाहिजे.

ज्यांच्याशी माणसाने सहवास करू नये ते लोभी, हुशार बोलणारे, खुशामत करणारे किंवा उधळपट्टी करणारे असतात.

ज्यांच्याशी एखाद्या व्यक्तीने सहवास ठेवला पाहिजे ते असे आहेत जे मदत करतात, जे आनंद आणि दुःख वाटून घेण्यास तयार असतात, जे चांगले सल्ला देतात आणि ज्यांचे हृदय सहानुभूतीने परिपूर्ण असते.

एक खरा मित्र, ज्यांच्याशी एखादी व्यक्ती सुरक्षितपणे सहवास करू शकते, तो नेहमी योग्य मार्गावर चिकटून राहिल, एखाद्याच्या मित्राच्या कल्याणाची गुप्तपणे काळजी करेल, मित्राच्या दुर्दैवात सांत्वन करेल, जेव्हा

त्याला आवश्यक असेल तेव्हा तो त्याला मदतीचा हात देईल, त्याचे रहस्ये ठेवेल आणि त्याला नेहमी चांगला सल्ला देईल.

असा मित्र मिळणे खूप कठीण आहे, आणि म्हणूनच, असा मित्र होण्यासाठी खूप प्रयत्न केले पाहिजेत. सूर्य जसा फलदायी पृथ्वीला उबदार करतो, त्याचप्रमाणे एखाद्याच्या चांगल्या कर्मांमुळे एक चांगला मित्र सूर्याप्रमाणे समाजात चमकत असतो.

३. मुलाने आपल्या आईवडीलांच्या दयाळूपणाची परतफेड करणे अशक्य आहे, जरी तो आपल्या वडिलांना त्यांच्या उजव्या खांद्यावर आणि त्यांच्या आईला त्यांच्या डावीकडे शंभर वर्षांपर्यंत घेऊन जाऊ शकला आणि जरी तो आपल्या आईवडिलांच्या मृतदेहांना शंभर वर्षे गोड सुगंधी मलमाने स्नान घालू शकला, आदर्श पुत्र म्हणून सेवा करू शकला, त्यांच्यासाठी सिंहासन मिळवू शकला आणि त्यांना जगातील सर्व सुखसोयी देऊ शकला, तरीही तो सक्षम होणार नाही. त्यांच्या कृतज्ञतेच्या महान ऋणाची तो पुरेशी परतफेड करू शकत नाही.

परंतु जर त्याने आपल्या पालकांना बुद्धाकडे नेले आणि बुद्धाच्या शिकवणुकी त्यांना समजावून सांगितल्या, आणि चुकीचा मार्ग सोडून योग्य मार्गाचे अनुसरण करण्यास प्रवृत्त केले आणि त्यांना सर्व लोभ सोडण्यास आणि दानभावना करण्याच्या सरावाचा आनंद घेण्यास प्रवृत्त केले, मग तो त्यांची परतफेड करण्यापेक्षा अधिक काही केले आहे, असे होईल.

४. कुटुंब एक अशी जागा आहे जिथे मने एकमेकांच्या संपर्कात येतात. जर ही मने एकमेकांवर मैत्री करत असतील, तर घर फुलांच्या बागेसारखे सुंदर होईल.

पण ही मने एकमेकांशी सुसंवाद नसल्याने बाहेर पडली, तर वादळाने बाग उध्वस्त केल्याप्रमाणे कुटुंबाची अवस्था होईल.

कुटुंबात कलह निर्माण झाला तर इतरांना दोष देऊ नये तर स्वतःच्या मनाचे परीक्षण करून योग्य मार्गाचा अवलंब करावा.

५. एकेकाळी एक गाढ विश्वास असलेला माणूस होता. तो लहान असतानाच त्याचे वडील वारले; तो त्याच्या आईबरोबर आनंदाने राहत होता, आणि नंतर त्याने पत्नी घेतली.

सुरुवातीला ते दोघे आनंदाने एकत्र राहत होते आणि नंतर एका छोट्याशा गैर समजामुळे पत्नी आणि सासू-सासरे एकमेकांना नापसंत करू लागले. ही नापसंती वाढत गेली आणि शेवटी आईने तरुण जोडप्याला एकटे राहण्यासाठी सोडले.

सासू गेल्यानंतर तरुण जोडप्याला मुलगा झाला. एक अफवा सासूपर्यंत पोहोचली. तरुण पत्नी म्हणाली, “माझी सासू मला नेहमी त्रास देत होती आणि जोपर्यंत ती आमच्या सोबत राहिली तो पर्यंत काहीही आनंददायी घडले नाही; पण ती गेल्यावर आमच्यासाठी ही आनंदाचीघडी आली.”

या अफवेने सासूला राग आला तिने उद्गार काढले, “जर नवऱ्याच्या आईला घरातून पळवून लावले गेले आणि एखादी आनंदी घटना घडली. तर मग कुशलत्व संपेलच म्हणायचे. जगातून धार्मिकता नाहीशी झाली असाच त्याचा अर्थ व्हावा ”

आणि आई ओरडून म्हणाली, "आता या 'धार्मिकतेचे' अंत्यसंस्कार केले पाहिजेत." वेड्या स्त्रीप्रमाणे ती अंत्यसंस्कारासाठी स्मशानात गेली.

ही घटना ऐकून इंद्र देवता स्त्रीसमोर प्रकट झाला आणि तिच्याशी तर्क करण्याचा प्रयत्न केला, परंतु व्यर्थ.

तेव्हा देव इंद्र तिला म्हणाला, "असे असेल तर मला बाळाला आणि त्याच्या आईला जाळून मारावे लागेल. याने तुझे समाधान होईल का?"

हे ऐकून सासूला आपली चूक समजली, तिने रागाने माफी मागितली आणि मुलाचे व त्याच्या आईचे प्राण वाचवण्याची विनंती इंद्र देवाकडे केली. त्याचवेळी, तरुण पत्नी आणि तिच्या पतीला वृद्ध महिलेवरील अन्यायाची जाणीव झाली आणि ते तिचा शोध घेण्यासाठी स्मशानभूमिंत गेले. इंद्र देवाने त्यांच्यात समेट घडवून आणला आणि त्यानंतर ते सुखी कुटुंब म्हणून एकत्र राहू लागले.

जोपर्यंत कोणी स्वतःला दूर करत नाही तो पर्यंत धार्मिकता कधीही कायमची नष्ट होत नाही. धार्मिकता अधूनमधून नाहीशी होते असे वाटू शकते पण खरे तर ती कधीच नाहीशी होत नाही. जेव्हा ती नाहीसा होताना दिसतो, तेव्हा त्याचे कारण म्हणजे स्वतःच्या मनातील धार्मिकता हरवत चालली आहे.

अकुशल मन अनेकदा आपत्ती आणते. क्षुल्लक गैरसमजानंतर मोठे दुर्दैव येऊ शकते. कौटुंबिक जीवनात यापासून विशेषतः सावधगिरी बाळगली पाहिजे.

६. कौटुंबिक जीवनात, दैनंदिन खर्च कसा भागवायचा या प्रश्नासाठी नेहमीच अत्यंत काळजी घ्यावी लागते. प्रत्येक सदस्याने कष्टाळू मुंग्या आणि व्यस्त मधमाश्यांप्रमाणे कठोर परिश्रम केले पाहिजेत. कोणीही इतरांच्या उद्योगावर अवलंबून राहू नये किंवा त्यांच्या दानाची अपेक्षा करू नये.

दुसरीकडे, माणसाने जे कमावले आहे ते पूर्णपणे स्वतःचे समजू नये. त्यातील काही इतरांसह सामायिक करणे आवश्यक आहे, त्यातील काही आपत्कालीन परिस्थितीसाठी जतन करणे आवश्यक आहे, त्यातील काही समाजाच्या गरजांसाठी बाजूला ठेवणे आवश्यक आहे आणि त्यातील काही धार्मिक शिक्षकांच्या गरजांसाठी समर्पित केले पाहिजे.

एखाद्याने नेहमी लक्षात ठेवले पाहिजे की जगातील कोणत्याही गोष्टीला काटेकोरपणे "माझे" म्हटले जाऊ शकत नाही. एखाद्या व्यक्तीला जे येते ते कारणे आणि परिस्थितींच्या संयोगामुळे त्याच्याकडे येते; तो केवळ तात्पुरता ठेवू शकतो आणि म्हणून, त्याने स्वार्थी किंवा अयोग्य हेतूसाठी त्याचा वापर करू नये.

७. जेव्हा राजा उदयनाची राणी-पत्नी श्यामावती हिने आनंदाला पाचशे वस्त्रे दान केली तेव्हा आनंदाने ते अत्यंत समाधानाने स्वीकारले.

हे ऐकून राजाला आनंदावर अप्रामाणिकपणाचा संशय आला, म्हणून तो आनंदाकडे गेला आणि त्याने या पाचशे वस्त्रांचे काय करणार असे विचारले.

आनंदाने उत्तर दिले: "अरे राजा, बरेच भाऊ चिंध्यात आहेत; मी बांधवांमध्ये कपडे वाटून देणार आहे."

"जुन्या कपड्यांचं काय करशील?"

"आम्ही त्यांच्यापासून बेड-कव्हर्स बनवू."

"जुन्या बेडकव्हर्सचे तुम्ही काय कराल?"

"आम्ही उशी-खोळ बनवू."

"जुन्या उशीच्या खोळ तुम्ही काय कराल?"

"आम्ही त्यांच्यापासून फ्लोअरकव्हर्स बनवू."

"जुन्या मजल्यावरील आवरणांचे तुम्ही काय कराल?"

"आम्ही ते पाय-पोस वापरू."

"जुन्या पायाच्या पोसा तुम्ही काय कराल?"

"आम्ही त्यांचा वापर फ्लोअर-मॉप्ससाठी करू."

"जुन्या मोप्सचे तुम्ही काय कराल?"

"महाराज, आम्ही त्यांचे तुकडे करू, चिखलात मिसळू आणि घराच्या भिंतींना प्लास्टर करण्यासाठी चिखल वापरू."

आमच्याकडे सोपवलेला प्रत्येक लेख काही उपयुक्त मार्गाने चांगल्या काळजीने वापरला गेला पाहिजे, कारण तो "आमचा" नसून केवळ तात्पुरता वारसा म्हणून आमच्याकडे सोपवला आहे.

८. पती-पत्नीचे नाते केवळ त्यांच्या सोयीसाठी तयार केलेले नव्हते. एका घरात दोन भौतिक शरीरे जोडण्यापेक्षा त्याचे महत्त्व अधिक आहे. पती-पत्नीने त्यांच्या सहवासातील जवळीकांचा फायदा घेऊन पवित्र शिकवणीत त्यांचे मन प्रशिक्षित करण्यासाठी एकमेकांना मदत केली पाहिजे.

एक वृद्ध जोडपे, ज्यांना "आदर्श जोडपे" म्हणतात, ते एकदा बुद्धांकडे आले आणि म्हणाले, "भगवान, आमची बालपणात ओळख झाल्यानंतर आमचे लग्न झाले आणि आमच्या आनंदावर कधीही ढग आले नाहीत. पुढच्या आयुष्यात आमचं दुसरं लग्न होऊ शकतं का ते आम्हाला सांगा."

बुद्धांनी त्यांना हे शहाणपणाचे उत्तर दिले: "जर तुमचा दोघांचा विश्वास सारखाच असेल, जर तुम्हा दोघांनाही शिकवण सारखीच मिळाली असेल, जर तुम्ही त्याच प्रकारे परोपकार केलात आणि तुमच्यात समान बुद्धी असेल, तर तुम्ही पुढच्या जन्मी तेच मन ठेवा."

९. धम्माच्या मार्गावर लैंगिकतेचे कोणतेही भेद नाहीत. जर एखाद्या स्त्रीने बोधिज्ञान मिळवण्याचा निर्णय घेतला तर ती खऱ्या मार्गाची नायिका बनेल.

राजा प्रसेनजित आणि राजा अयोध्येची राणी यांची कन्या मल्लिका ही अशीच एक नायिका होती. तिला तथागताच्या शिकवणीवर खूप विश्वास होता आणि तिने त्याच्या उपस्थितीत पुढील दहा प्रतिज्ञा केल्या:

"हे भगवंत, जोपर्यंत मला ज्ञान प्राप्त होत नाही तोपर्यंत मी पवित्र नियमांचे उल्लंघन करणार नाही; माझ्यापेक्षा वयाने मोठ्या असलेल्या लोकांसमोर मी गर्विष्ठ होणार नाही; मी कोणावर रागावणार नाही."

"मी इतरांचा मत्सर करणार नाही किंवा त्यांच्या मालमत्तेचा हेवा करणार नाही; मी मनाने किंवा संपत्तीने स्वार्थी होणार नाही; मला मिळालेल्या गोष्टींनी मी गरीब लोकांना खुश करण्याचा प्रयत्न करीन. आणि ते माझ्यासाठी साठवून ठेवणार नाही."

"मी सर्व लोकांचे विनम्रपणे स्वागत करीन, त्यांना आवश्यक ते देईन आणि त्यांच्याशी दयाळूपणे बोलेन; माझ्या भल्याचा विचार न करता त्यांच्या परिस्थितीचा विचार करीन आणि पक्षपात न करता त्यांना लाभ देण्याचा प्रयत्न करीन."

"जर मी इतरांना एकांतात, तुरुंगात किंवा आजाराने किंवा इतर त्रासांनी ग्रासलेले पाहिले, तर मी त्यांना कारणे आणि कायदे समजावून सांगून त्यांना आराम देण्याचा आणि आनंदी करण्याचा प्रयत्न करीन."

"जर मी इतरांना जिवंत प्राणी पकडताना आणि त्यांच्यावर क्रूरपणे वागताना किंवा अशा कोणत्याही नियमांचे उल्लंघन करताना पाहिले, तर त्यांना शिक्षा करायची असल्यास मी त्यांना शिक्षा करीन, किंवा त्यांना शिकवायचे असल्यास मी त्यांना शिकवीन आणि मग त्यांच्याकडे जे आहे ते मी पूर्ववत करण्याचा प्रयत्न करीन. त्यांच्या चुका दुरुस्त करण्याचा प्रयत्न करीन."

"मी योग्य शिकवण ऐकण्यास विसरणार नाही, कारण मला माहित आहे की जेव्हा एखादी व्यक्ती योग्य शिकवणीकडे दुर्लक्ष करते तेव्हा तो सर्वत्र टिकणाऱ्या सत्यापासून त्वरीत दूर पडतो आणि ज्ञानाच्या किना-यापर्यंत पोहोचण्यात अपयशी ठरतो."

मग तिने गरीब लोकांना वाचवण्यासाठी खालील तीन इच्छा केल्या: "प्रथम, मी सर्वांना शांत करण्याचा प्रयत्न करेन. ही इच्छा, माझा विश्वास आहे की, यापुढे मला जे काही जीवन प्राप्त होईल, ते चांगुलपणाचे मूळ असेल जे चांगल्या शिकवणीच्या शहाणपणात वाढेल."

"दुसरं, मला चांगल्या शिकवणीची बुद्धी मिळाल्यानंतर, मी अथकपणे ते सर्व लोकांना शिकवीन."

"तिसरे, अगदी माझ्यास्वतःच्या शरीराचा, जीवाचा किंवा मालमत्तेचा त्याग करूनही मी सत्य शिकवणीचे रक्षण करीन."

कौटुंबिक जीवनाचे खरे महत्त्व म्हणजे परस्पर प्रोत्साहन आणि बोधिज्ञानप्राप्तीच्या मार्गावर मदत करण्याची संधी. जर एखाद्या स्त्रीमध्ये बोधिज्ञान मिळवण्याचे समान मन असेल आणि ती तशीच प्रतिज्ञा आणि इच्छा करित असेल तर ती मल्लिकासारखी बुद्धाची महान शिष्या बनू शकते.

अध्याय दुसरे
बुद्ध भूमीची स्थापना
।
सुसंवादीत बंधुत्व

१. आपण एका वाळवंटातल्या देशाची कल्पना करू या ज्यामध्ये अनेक सजीव पुर्णपणे अंधारात भटकत आहेत.

साहजिकच ते भयभीत होऊन रात्रीच्या वेळी ते एकमेकांना न ओळखता इकडे तिकडे पळतील, त्यांना वारंवार कुरबुरी आणि एकटेपणा जाणवेल. हे खरोखरच एक दयनीय दृश्य आहे.

मग आपण कल्पना करूया की अचानक मशाल असलेली एक श्रेष्ठ व्यक्ती दिसते आणि आजूबाजूचे सर्व काही चमकदार आणि स्पष्ट होते.

अंधारमय एकांतात जिवंत प्राण्यांना अचानक एक मोठा दिलासा मिळतो कारण ते एकमेकांना ओळखू शकतात आणि आनंदाने त्यांच्या सहवासात सहभागी होतात.

"वाळवंटातील देश" याचा अर्थ मानवी जीवनाचे जग आहे जेव्हा ते अज्ञानाच्या अंधारात असते. ज्यांच्या मनात बुद्धीचा प्रकाश नाही ते एकाकीपणा आणि भीतीमध्ये भटकत असतात.ते एकटेच जन्मले असतात

आणि एकटेच मरतात; त्यांना त्यांच्या सह मानवाशी शांततापूर्णसुसंवाद कसा साधावा हे माहित नसते आणि ते स्वाभाविकपणे निराश आणि भयभीत असतात.

"मशाल असलेली एक श्रेष्ठ व्यक्ती" म्हणजे बुद्ध मानवाचे रूप धारण करतात आणि त्यांच्या प्रज्ञेने आणि करुणेने ते जग प्रकाशित करतात.

या प्रकाशात लोक स्वतःला तसेच इतरांना शोधतात आणि मानवी सहवास आणि सुसंवादी संबंध प्रस्थापित करण्यात आनंदी असतात. हजारो लोक एखाद्या समुदायात राहतात पण जोपर्यंत ते एकमेकांना ओळखत नाहीत आणि एकमेकांबद्दल सहानुभूती दाखवत नाहीत तोपर्यंत ती खरी मित्रता नाही.

खऱ्या समुदायामध्ये विश्वास आणि शहाणपण असते जे त्यास प्रकाशित करतात. ही अशी जागा आहे जिथे लोक एकमेकांना ओळखतात आणि विश्वास ठेवतात आणि जिथे सामाजिक एकोपा असतो.

किंबहुना, सामंजस्य हाच खरा समाज किंवा संस्थेचा जीवन आणि खरा अर्थ आहे.

२. संघटनांचे तीन प्रकार आहेत. प्रथम, असे संघटन, जे महान नेत्यांच्या शक्ती, संपत्ती किंवा अधिकाराच्या आधारावर आयोजित केले जाते.

दुसरे, अशा लोकांचे संघटन; जे सदस्यांच्या सोयीमुळे संघटित आहे.जोवर सदस्य त्यांच्या सोयीनुसार आणि भांडण करत नाहीत तोपर्यंत ते संघटन अस्तित्वात राहिल.

तिसरे, अशा लोकांचे संघटन; जे काही चांगल्या शिकवणीसह तिला केंद्र मानून एकत्र येतात आणि एकमेकांना सुसंवाद हेच त्याचे जीवन असते.

अर्थात, यापैकी तिसरी किंवा शेवटची एकमेव खरी संघटना आहे, कारण त्यात सदस्य एकाच भावनेत राहतात, ज्यातून चैतन्याची एकता आणि विविध प्रकारचे सद्गुण उत्पन्न होतील. अशा संघटनेत सुसंवाद, समाधान आणि आनंद असेल.

ज्याप्रमाणे पर्वतावर पडणारे पावसाचे पाणी लहान लहान निर्झरीतून पाटातून नाल्यात जमा होते आणि नंतर नद्यांमध्ये जाते आणि नद्यामधून शेवटी समुद्रात वाहत जाते.

त्याचप्रमाणे धम्म शिकवणीचा पाऊस सर्व लोकांवर त्यांच्या परिस्थिती किंवा परिस्थितीचा विचार न करता सारखाच पडतो. जे ते स्वीकारतात ते लहान गटांमध्ये, नंतर संघटनांमध्ये, नंतर समुदायांमध्ये आणि शेवटी, संबोधिच्या महासागरात एकत्र येतात.

या लोकांची मने दूध आणि पाण्या सारखी मिसळतात आणि शेवटी एका बंधुत्वात संघटीत होतात.

अशाप्रकारे, खरी शिकवण अर्थात 'सद्धम्म'च परिपूर्ण संस्थेची मूलभूत आवश्यकता आहे आणि वर नमूद केल्याप्रमाणे, लोकांना एकमेकांना ओळखण्यास, एकमेकांशी जुळवून घेण्यास आणि त्यांच्या विचारांमधील खडबडीत जागा गुळगुळीत करण्यास सक्षम करणारा प्रकाश आहे.

अशा प्रकारे, बुद्धाच्या परिपूर्ण शिकवणीवर साद्धम्मवर जी संघटना तयार होते तिला संघ म्हणता येईल.

त्यांनी या शिकवणी पाळल्या पाहिजेत आणि त्यानुसार त्यांच्या मनाला प्रशिक्षित केले पाहिजे. अशाप्रकारे, बुद्धाच्या संघामध्ये सैद्धांतिकदृष्ट्या प्रत्येकाचा समावेश असेल, परंतु, प्रत्यक्षात, केवळ समान धार्मिक विश्वास असलेले सदस्य आहेत.

३. बुद्ध संघाचे दोन प्रकारचे सदस्य असतील: - जे सामान्य सदस्यांना शिकवत असतील आणि जे शिक्षकांना आवश्यक अन्न व वस्त्र देऊन मदत करत असतील. ते मिळून अध्यापनाचा प्रसार करतील आणि कायम ठेवतील.

मग, संघ पूर्ण करण्यासाठी, सदस्यांमध्ये परिपूर्ण सामंजस्य असणे आवश्यक आहे. शिक्षक सभासदांना शिकवतात आणि सदस्य शिक्षकांचा सन्मान करतात जेणेकरून त्यांच्यात सुसंवाद निर्माण होईल.

बुद्धाच्या संघ सदस्यांनी स्नेहपूर्ण सहानुभूती, सह-अनुयायांसह एकत्र राहण्यात आनंदी असणे आणि हृदयाने एक बनण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे.

४. संघाला सुसंवाद साधण्यासाठी सहा गोष्टी आवश्यक आहेत.त्या आहेत: प्रथम, वाचेची प्रामाणिकता; दुसरे, प्रामाणिकपणा आणि मैत्रीपूर्ण कृती; तिसरा, प्रामाणिकपणा आणि स्व-सहानुभूती; चौथे, सामान्य मालमत्तेची समान वाटणी; पाचवे, समान शुद्ध नियमांचे पालन करणे; आणि सहावे, सर्वांची दृष्टी सम्यक आहे.

या गोष्टीपैकी, सहावा बाब अर्थात "सर्वांची दृष्टी सम्यक असणे" केंद्रस्थानी असून, इतर पाच त्याच्यासाठी आवरण म्हणून काम करतात.

'संघ' अर्थात बंधुत्व यशस्वी व्हायचे असेल तर सात नियमांचे दोन स्तर पाळले पाहिजेत. प्रथम, स्तर म्हणून:

(१) धम्म शिकवणी ऐकण्यासाठी आणि चर्चा करण्यासाठी त्यांनी वारंवार एकत्र यावे;

(२) त्यांनी मुक्तपणे मिसळून एकमेकांचा आदर केला पाहिजे;

(३) त्यांनी धम्म शिकवणीचा आदर केला पाहिजे आणि नियमांचा आदर केला पाहिजे आणि त्यांना बदलू नये;

(४) ज्येष्ठ आणि लहान सदस्यांनी एकमेकांशी सौजन्याने वागावे

(५) त्यांनी प्रामाणिकपणा आणि 'विनयावर' आपले लक्ष केंद्रित केले पाहिजे. त्यांचा प्रभाव दर्शवू द्यावा.

(६) त्यांनी त्यांचे मन योग्य स्थानी शांत आणि शुद्ध केले पाहिजे जे त्यांनी स्वतःसाठी घेण्यापूर्वी इतरांना अर्पण केले पाहिजे.

(७) त्यांनी सर्व लोकांवर मैत्री केली पाहिजे, पाहुण्यांशी सौहार्दपूर्ण वागावे आणि आजारी लोकांना करुणा भावनेने सांत्वन द्यावे. या नियमांचे पालन संघाची कधीही हानी होणार नाही.

दुसरे म्हणजे, प्रत्येकाने वैयक्तिकरित्या: (१) शुद्ध मन ठेवले पाहिजे आणि खूप गोष्टी मागू नयेत; (२) सचोटी राखणे आणि सर्व लोभ दूर करणे; (३) वारंवार वाद घालू नका; (४) गप्प बसा आणि मूर्खपणाने बोलू नका; (५) नियमांचे पालन करा आणि अति-उत्साही होऊ नका; (६) एक समान मन ठेवा आणि वेगवेगळ्या शिकवणींचे पालन करू नका; आणि (७) दैनंदिन जीवनात काटकसरीने जगावे.

जर त्याचे सदस्य या नियमांचे पालन करतात, तर संघ टिकून राहील आणि कधीही नाश होणार नाही.

५. वर सांगितल्याप्रमाणे, संघा च्या सदस्याने स्वतःच्या व्यवहारात सुसंवादितता ठेवली पाहिजे; त्यामुळे सुसंवादीतानसलेल्यालाबंधुता म्हणता येणार नाही. प्रत्येक सदस्याने मतभेदाचे कारण बनू नये म्हणून

सावध असले पाहिजे. जर मतभेद दिसले तर ते शक्य तितक्या लवकर काढून टाकले पाहिजे, कारण मतभेद लवकरच कोणत्याही संस्थेचा नाश करेल.

अधिक रक्ताने रक्ताचे डाग काढता येत नाहीत; संताप अधिक संतापाने दूर केला जाऊ शकत नाही; राग विसरूनच दूर करता येतो.

६. एकदा काळमिती नावाचा राजा होता, ज्याचा देश शेजारच्या ब्रह्मदत्त नावाच्या युद्धवीर राजाने जिंकला होता. राजा काळमिती, आपल्या पत्नी आणि मुलासह काही काळ लपून राहिल्यानंतर, पकडला गेला, परंतु सुदैवाने त्याचा मुलगा, राजकुमार, पळून जाऊ शकला.

राजपुत्राने आपल्या वडिलांना वाचवण्याचा काही तरी मार्ग शोधण्याचा प्रयत्न केला पण तो व्यर्थ ठरला. त्याच्या वडिलांच्या फाशीच्या दिवशी, राजकुमार वेष बदलून फाशीच्या मैदानात गेला, जिथे तो त्याच्या दुर्दैवी वडिलांचा मृत्यू पाहण्याशिवाय काहीही करू शकत नव्हता.

वडिलांनी गर्दीत आपला मुलगा पाहिला आणि स्वतःशीच बोलत असल्यासारखे बडबडले, "खूप वेळ शोधू नकोस, घाईघाईने वागू नकोस, राग विसरूनच शांत होऊ शकतो."

त्यानंतर, राजकुमाराने बराच काळ सूड घेण्याचा मार्ग शोधला. शेवटी तो ब्रह्मदत्ताच्या राजवाड्यात सेवक म्हणून कामाला लागला आणि राजाची मर्जी संपादन केली.

एक दिवशी राजा शिकारीला गेला होता, त्या दिवशी राजपुत्राने बदला घेण्याची संधी शोधली. राजकुमार राजाला संयापासून दूर एकाकी जागी नेण्यात यशस्वी झाला. रानात भटकंतीमुळे राजा, खूप थकलेला होता. तो राजकुमाराच्या मांडीवर डोके ठेवून झोपी गेला. कारण राजकुमारावर त्याने पूर्ण विश्वास ठेवला होता.

राजपुत्राने आपला खंजीर काढला आणि राजाच्या गळ्यावर ठेवला पण नंतर तो संकोचला. त्याच्या फाशीच्या क्षणी त्याच्या वडिलांनी व्यक्त केलेले शब्द त्याच्या मनात चमकले आणि त्याने पुन्हा प्रयत्न केला तरीही तो राजाला मारू शकला नाही. अचानक राजाला जाग आली आणि त्याने राजकुमाराला सांगितले की त्याला एक वार्डट स्वप्न पडले आहे ज्यामध्ये राजा काळमितीचा, मुलगा त्याला मारण्याचा प्रयत्न करीत आहे.

राजपुत्राने, हातात खंजीर फुलवत, त्वरेने राजाला पकडले आणि स्वतःची ला राजा काळमितीचा, मुलगा ओळख दिली आणि कबूल केले शेवटी त्याच्या वडिलांचा सूड घेण्याची वेळ आली तरीही तो तसे करू शकला नाही अचानक त्याने आपला खंजीर खाली टाकला आणि तो राजासमोर गुडघ्यावर पडला.

जेव्हा राजाने राजपुत्राची कहाणी आणि त्याच्या वडिलांचे शेवटचे शब्द ऐकले तेव्हा तो खूप प्रभावित झाला आणि त्याने राजकुमाराची क्षमा मागितली. नंतर, त्याने त्याचे राज्य राजपुत्राला परत केले. त्यानंतर त्यांचे दोन्ही देश दीर्घकाळ मैत्रीतराहिले.

राजा काळमितीच्या मृत्यूच्या वेळेस उच्चारलेल्या शब्दांचा अर्थ, "दीर्घ काळ शोधू नका," म्हणजे राग जास्त काळ जपला जाऊ नये आणि "घाईने वागू नका" म्हणजे घाई-घाईने मैत्री तोडू नये.

द्वेषाने द्वेषाचे समाधान होऊ शकत नाही; ते क्षमा केल्यानेच जाऊ शकते.

योग्य धम्म शिकवणीच्या सुसंवादावर आधारित असलेल्या बंधुत्वाच्या संबंधामध्ये, प्रत्येक सदस्याने या कथेच्या भावनेची नेहमी प्रशंसा केली पाहिजे.

केवळ 'संघाच्या' सदस्यांनीच नव्हे तर सर्वसामान्य लोकांनीही त्यांच्या दैनंदिन जीवनात या भावनेचे कौतुक केले पाहिजे आणि आचरण केले पाहिजे.

॥

बुद्धाची भूमी

१. समजावून सांगितल्याप्रमाणे, जर संघ बुद्धाच्या शिकवणीचा प्रसार करण्याचे आणि सामंजस्याने जगण्याचे कर्तव्य विसरत नसेल, तर तो हळूहळू मोठा होईल आणि त्याची शिकवण अधिक व्यापक होईल.

याचा अर्थ अधिकाधिक लोक संबोधिज्ञानाचा शोध घेतील आणि याचा अर्थ असाही होतो की लोभ, क्रोध आणि मूर्खपणाचे दुष्ट सैन्य, ज्यांचे नेतृत्व अज्ञान आणि वासनेच्या भुताने केले आहे, ते माघार घेऊ लागेल आणि ते प्रज्ञा, प्रकाश, विश्वास आणि आनंदाचे राज्य प्रस्थापित होईल.

सैतानाचे वर्चस्व लोभ, अंधार, संघर्ष, लढाई, तलवारी आणि रक्तपात यांनी भरलेले आहे आणि ते मत्सर, पूर्वग्रह, द्वेष, बनवेगिरी, खुशामत, फसवणूक, गुप्तता आणि गैरवर्तन यांनी परिपूर्ण आहे.

आता समजा त्या अधिराज्यावर शहाणपणाचा प्रकाश पडला आणि त्यावर करुणेचा वर्षाव झाला आणि विश्वास रुजायला लागला आणि आनंदाच्या फुलांनी सुगंध पसरू लागला. तर त्या 'मारा' चे राज्य मन बुद्धाच्या शुद्ध भूमीत परिवर्तित होईल.

आणि जसे मंद वाऱ्याची झुळूक आणि फांदीवर काही फुले वसंत ऋतूचे आगमन सांगतात, त्याचप्रमाणे जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला संबोधिज्ञान प्राप्त होते, तेव्हा गवत, झाडे, पर्वत, नद्या आणि इतर सर्व गोष्टी नवीन जीवनाने धडपडू लागतात.

माणसाचे मन शुद्ध झाले तर त्याचा परिसरही शुद्ध होईल.

२. ज्या भूमीत सत्य धम्म शिकवण असते, तिथे प्रत्येक रहिवाशाचे मन शुद्ध आणि शांत असते. खरंच, बुद्धाची करुणा निरंतर सर्व लोकांना फायदेशीर ठरते आणि त्यांचा तेजस्वी चेतना त्यांची मनातील सर्व अशुद्धता काढून टाकते.

शुद्ध मन लवकरच सूक्ष्म मन बनते, जे मन आर्य मार्गाशी सुसंगत आहे, एक मन ज्यास दान करणे आवडते. पंचशील आचरणाला आवडणारे मन,

चिरस्थायी मन, उद्योगी मन, शांत मन, शहाणे मन, करूणापूर्ण मन, अनेक आणि कुशल मार्गांनी लोकांना संबोधिज्ञानाकडे नेणारे मन बनते आणि अशा प्रकारे बुद्धक्षेत्राचे निर्माण होत जाईल.

पत्नी आणि मुले असलेले घर बुद्ध उपस्थित असलेल्या घरात बदलले जाते; सामाजिक भेदांमुळे त्रस्त असलेला देश त्याचप्रमाणे नातेवाइकांच्या संबंधामध्ये बदलला जातो.

रक्ताने माखलेला सोन्याचा राजवाडा बुद्धाचे निवासस्थान असू शकत नाही. परंतु, छताच्या चिंध्यांमधून चंद्रप्रकाश झिरपत असलेली छोट्या झोपडीत राहणाऱ्या गृहथाचे झोपडीत बुद्ध राहतील अशा मन जर पवित्र आणि निर्मळ असेल तर त्याची झोपडीही बुद्धाचे निवासस्थान बनू शकते.

जेव्हा बुद्ध भूमीची स्थापना एका व्यक्तीच्या शुद्ध मनावर केली जाते, तेव्हा ते एक शुद्ध मन इतर लोकांच्या मनांना संघामध्ये स्वतःकडे आकर्षित करते. बुद्धावरील श्रद्धा व्यक्तीपासून कुटुंबात, कुटुंबाकडून खेड्यात, खेड्यातून शहरांमधून, शहरांमध्ये, देशांत आणि शेवटी संपूर्ण जगापर्यंत पसरते.

खरंच, धम्माच्या शिकवणीचा प्रसार करण्याची तळमळ आणि निष्ठा हीच बुद्ध भूमीची निर्मिती आहे.

३. एका दृष्टीतून पाहिल्यास, सर्व लोभ, अन्याय आणि रक्तपात असलेले हे जग सैतानाचे जग दिसते; परंतु, जसे लोक बुद्धाच्या संबोधिज्ञानावर विश्वास ठेवतात, रक्ताचे दुधात आणि लोभाचे करुणेत रूपांतर होईल आणि मग, सैतानाची भूमी पवित्रतेची बुद्ध भूमी बनते.

एका लहानशा बाटलीने महासागर रिकामा करणे हे अशक्य प्राय काम वाटते, पण त्यासाठी कितीही, अनेक जीव लागले तरी ते करण्याचा दृढनिश्चय, ज्या मनाने बुद्धाचे संबोधिज्ञान प्राप्त केले पाहिजे.

बुद्ध दुसऱ्याकिनाऱ्यावर थांबले आहेत; म्हणजेच, त्याचे संबोधिज्ञानाचे जग, ज्यामध्ये लोभ नाही, क्रोध नाही, अज्ञान नाही, दुःख नाही, यातना नाही, परंतु जिथे फक्त संबोधिज्ञानाचा प्रकाश आणि करुणेचा पाऊस आहे.

ती शांतीची भूमी आहे, जे दुःख भोगत आहेत आणि जे दुःखात आहेत त्यांच्यासाठी आश्रयस्थान आहे; धम्माच्या शिकवणीच्या प्रसारात विश्रांती घेणाऱ्यांसाठी विश्रांतीची जागा.

या शुद्ध भूमीत अमर्याद प्रकाश आणि सार्वकालिक जीवन आहे. जे या आश्रय स्थानापर्यंत पोहोचतात ते कधीही भ्रमाच्या जगात परत येणार नाहीत.

खरंच, ही शुद्ध भूमी आहे, जिथे फुले वातावरण सुगंधित करतात, हवा

शहाणपणाने आणि पक्षी पवित्र धम्म गातात, हे सर्व मानवजातीचे अंतिम गंतव्यस्थान आहे.

४. ही शुद्ध भूमी विश्रांतीची जागा असली तरी ती आळशीपणाची जागा नाही. त्याचे सुवासिक फुलांचे पलंग आळशीपणासाठी नसून ते ताजेतवाने करण्यासाठी आणि विश्रांतीची ठिकाणे आहेत, जिथे बुद्धाच्या संबोधिज्ञानाच्या उद्देशाला पुढे चालू ठेवण्यासाठी पुन्हा ऊर्जा आणि उत्साह प्राप्त होतो.

बुद्धाचे ध्येय शाश्वत आहे. जोपर्यंत लोक जिवंत आहेत आणि प्राणी अस्तित्वात आहेत, आणि जोपर्यंत स्वार्थी आणि दूषित मन स्वतःचे जग आणि परिस्थिती निर्माण करत आहेत, तो पर्यंत त्याच्या ध्येयाचा अंत होणार नाही.

बुद्धाची मुले, जी अमिदाच्या महान सामर्थ्याने शुद्ध भूमीवर गेली आहेत, ते जिथून आले आणि जिथे त्यांचे अजूनही संबंध आहेत त्या भूमीकडे परत जाण्यास उत्सुक असतील. तेथे ते बुद्धाच्या कार्यात आपला सहभाग घेतील.

लहानशा मेणबत्तीचा प्रकाश जसा एका मागोमाग एकातून दुसऱ्या मनात पसरत जाईल, तसाच बुद्धाच्या करुणेचा प्रकाश एका मनातून दुसऱ्या मनापर्यंत सतत पसरत जाईल.

बुद्धाच्या मुलांनी, त्यांच्या करुणेच्या भावनेची जाणीव करून, त्यांचे संबोधिज्ञान आणि शुद्धीकरणाचे कार्य स्वीकारले आणि बुद्धाच्या भूमीला चिरंतन आणि अनंतकाळ गौरव प्राप्त करण्यासाठी ते एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे हस्तांतरित केले.

III

ज्यांना बुद्ध भूमीत वैभव प्राप्त झाले आहे

१. श्यामावती, राजा उदयनाची पत्नी, हिची बुद्धावर मनापासून श्रद्धा होती.

ती राजवाड्याच्या अगदी आतल्या अन्तःपुरात राहायची आणि बाहेर जात नसे, पण तिची दासी, उत्तरा, जिला उत्कृष्ट स्मरणशक्ती होती, ती बाहेर जाऊन बुद्धाच्या उपदेशांना हजर राहायची.

तिच्या परतल्यावर, दासी राणीला तथागतांच्या शिकवणीची पुनरावृत्ती करित असे. आणि अशा प्रकारे राणीने तिचे शहाणपण आणि विश्वास वाढवला.

राजाच्या दुसऱ्या पत्नीला पहिल्या पत्नीचा हेवा वाटत असे तिने तिला मारण्याचा प्रयत्न केला. राजाने तिच्यावर विश्वास ठेवला नाही तोपर्यंत तिने तिची निंदा केली आणि त्याची पहिली पत्नी श्यामावती यास मारण्याचा प्रयत्न केला.

राणी श्यामावती इतक्या शांततेने राजासमोर उभी राहिली की तिला मारण्यासाठी त्याचे मन धजावले नाही. स्वतःवर नियंत्रण मिळवून त्याने तिच्या अविश्वासाबद्दल माफी मागितली.

दुसऱ्या पत्नीचा मत्सर वाढला आणि तिने राजा घरी नसताना

राजवाड्याच्या आतील दरबारात आग लावण्यासाठी दुष्ट माणसांना पाठवले. श्यामावती शांत राहिली, आणि गोंधळलेल्या दासींना प्रोत्साहन दिले आणि नंतर, न घाबरता, ती बुद्धा कडून शिकलेल्या धम्मामुळे शांतपणे मरण पावली. आगीत तिच्यासोबत उत्तराचा मृत्यू झाला.

बुद्धाच्या अनेक महिला शिष्यांपैकी, या दोघांना अत्यंत सन्मानित केले गेले: राणी श्यामावती एक करुणायुक्त शक्ति म्हणून आणि तिची दासी, उत्तरा, एक चांगली श्रोता म्हणून.

२. महानामा, शाक्य कुळातील राजकुमार आणि बुद्धाचा चुलत भाऊ, यांचा बुद्धाच्या शिकवणींवर प्रचंड विश्वास होता आणि तो त्यांच्या सर्वात विश्वासू अनुयायींपैकी एक होता.

त्यावेळीकोसलातील वीद्दुभ नावाच्या हिंसक राजाने शाक्य वंशावर विजय मिळवला. राजकुमार महानामा राजाकडे गेला आणि त्याने आपल्या लोकांचे प्राण वाचविण्याची याचना केली. परंतु राजाने त्याचे ऐकले नाही. त्यानंतर त्याने असा प्रस्ताव ठेवला की महानामा जवळच्या तलावात पाण्याखाली असताना रजा जास्तीत जास्त कैद्यांना पळून जाऊ देईल.

‘तो फारच कमी काळ पाण्याखाली राहु शकेल,’ असा विचार करून राजाने होकार दिला.

महानामाने पाण्यात बुडी मारली आणि गडाचा दरवाजा उघडला गेला आणि लोकांनी सुरक्षिततेसाठी धाव घेतली. पण महानामा वर आला नाही, विलो झाडाच्या पाण्याखालील मुळाशी आपले केस बांधून आपल्या लोकांच्या जीवनासाठी आपल्या प्राणांची आहुती दिली.

३. उत्पलवर्ण ही एक प्रसिद्ध भिक्षुनी होती जिच्या ज्ञानाची तुलना बुद्धाच्या महान शिष्य मौद्गल्यायनाशी केली गेली होती. ती, खरंच, सर्व भिक्षुणीत सर्व श्रेष्ठ होती आणि नेहमीच त्यांची ती नेता होती, त्यांना शिकवताना कधीही कंटाळा आला नाही.

देवदत्त हा एक अत्यंत दुष्ट आणि क्रूर माणूस होता ज्याने राजा अजातशत्रूच्या मनात विष ओतले आणि त्याला बुद्धाच्या शिकवणीच्या विरोधात जाण्यास प्रवृत्त केले. पण नंतर राजा अजातशत्रूने पश्चात्ताप केला, देवदत्तसोबतची मैत्री तोडली आणि बुद्धाचा नम्र शिष्य बनला.

एकदा देवदत्तला राजाला पाहण्याच्या प्रयत्नात वाड्याच्या दरवाज्यातून हाकलण्यात आले, तेव्हा उत्पलवर्णला बाहेर येताना त्यांची भेट झाली. त्यामुळे त्याला खूप राग आला, म्हणून त्याने तिला मारहाण करून गंभीर जखमी केले.

ती खूप वेदनांनी तिच्या विहारातमध्ये परतली आणि जेव्हा इतर भिक्खूणीनी तिला सांत्वन देण्याचा प्रयत्न केला तेव्हा ती त्यांना म्हणाली: "भगिनींनो, मानवी जीवन हे अप्रत्याशित आहे, सर्व काही क्षणिक आणि अहंकाररहित आहे. केवळ संबोधिज्ञानाचे जग शुद्ध आणि शांत आहे.

तुम्ही तुमचे प्रशिक्षण चालू ठेवायला हवे." मग शांतपणे तिने शेवटचा निरोप घेतला.

४. अंगुलीमाल, एके काळी एक भयंकर डाकू ज्याने अनेक लोकांना मारले होते, त्याचा बुद्धाने उद्धार केला आणि तो त्याच्या शिष्यांपैकी एक बनला.

एके दिवशी तो एका गावात भीक मागायला गेला आणि त्याने आपल्या भूतकाळातील वाईट कृत्यांसाठी खूप त्रास सहन केला.

गावकऱ्यांनी त्याच्यावर तुटून पडून त्याला फार मारहाण केली, परंतु त्याच्या शरीरात रक्तस्त्राव होत असताना तो बुद्धाकडे परत गेला, त्याच्या पाया पडला आणि त्याच्या पूर्वीच्या क्रूर कृत्यांबद्दल दुःखभोगण्याची संधी मिळाल्याबद्दल त्याचे आभार मानले.

तो म्हणाला, "हे बुद्ध! माझे नाव मुळात 'अहिंसक' असे होते, परंतु माझ्या अज्ञानामुळे मी अनेक मौल्यवान जीव घेतले, आणि प्रत्येकाकडून मी एक बोट घेतले; त्यामुळे मला अंगुलीमाल, बोटेसंग्राहक म्हणून संबोधले जाऊ लागले.

मात्र आपल्या करुणेने मी निब्बान प्राप्त केले आणि बुद्ध, धम्म आणि संघ या तिन्ही खजिन्यांमध्ये मी समर्पित झालो. जेव्हा एखादा माणूस घोडा किंवा गाय हाकत नेतो तेव्हा त्याला चाबूक किंवा दोरीचा वापर करावा लागतो, परंतु आपण, हे बुद्ध, चाबूक किंवा दोरी किंवा हुक न वापरता माझे मन शुद्ध केले आहे.

'आज हे बुद्ध, मी जे केले होते त्याचीच फळे भोगली आहेत. मला जगण्याची इच्छा नाही, मला मरण्याची इच्छा नाही. मी फक्त माझी वेळ येण्याची वाट पाहत आहे."

५. पूज्य सारिपुत्रांसहमौद्गल्यायन हे बुद्धाच्या दोन महान शिष्यांपैकी होते. जेव्हा इतर धर्माच्या शिक्षकांनी बुद्धाच्या शिकवणीचे शुद्ध पाणी लोकांमध्ये पसरत असल्याचे पाहिले आणि लोक ते आतुरतेने पितात तेव्हा त्यांना ईर्ष्या वाटली आणि त्यांनी त्यांच्या उपदेशात विविध अडथळे आणले.

परंतु कोणताही अडथळा त्याच्या शिकवणीचा व्यापक प्रसार होण्यापासून रोखू शकला नाही. इतर धर्माच्या अनुयायांनीमौद्गल्यायनाला मारण्याचा प्रयत्न केला.

दोनदा ते निसटले पण तिसऱ्यांदा तो अनेक विधर्मी लोकांनी घेरले आणि मौद्ग्यालयान त्यांच्या प्रहारांचे बळी ठरले.

संबोधिमध्ये टिकून राहून, त्यांनी शांतपणे त्यांचे प्रहार स्वीकारले, आणि त्याचे मांस फाटले गेले आणि त्यांची हाडे चिरडली गेली, तरीही ते सहन करीत शांतपणे त्यांनी प्राण सोडले.

अंगुत्तर निकाय (क्रमिक अंकाचे पुस्तक)

भिक्षुनो, अशी एक व्यक्ती आहे जिचा जगात जन्म अनेकांच्या कल्याणासाठी, अनेकांच्या आनंदासाठी आहे: ज्याचा जन्म जगाच्या दयाळूपणातून, स्वर्गीय प्राणी आणि मानवजातीच्या फायद्यासाठी, कल्याणासाठी आणि आनंदासाठी झाला आहे. ती व्यक्ती कोण आहे? ती व्यक्ती तथागत आहे, जी अर्हत आहे, सम्यक समबुद्ध ही, भिक्षुनो, तीच एक व्यक्ती आहे.

भिक्षुनो, एका व्यक्तीचे प्रकटीकरण जगात शोधणे कठीण आहे. कोणत्या व्यक्तीचे? तथागताचे, जो अरहत आहे, पूर्ण ज्ञानी आहे. तो एकच व्यक्ती आहे.

भिक्षुनो, जगात एक असाधारण व्यक्ती सापडणे कठीण आहे. कोणती व्यक्ती? तथागत, जे अर्हत आहे, पूर्ण ज्ञानी आहे. तो एकच व्यक्ती आहे.

भिक्षुनो, एका व्यक्तीच्या मृत्यूने सर्वानाच खेद वाटतो. कोणत्या व्यक्तीच्या? तथागतांच्या, जे अर्हत आहे, पूर्ण ज्ञानी आहे. ती एकच व्यक्ती आहे.

भिक्षुनो, जगात एक असा माणूस जन्माला आला आहे जो अद्वितीय आणि अतुलनीय आहे. तो माणूस कोण आहे? हा तथागत आहे. जो अर्हत आहे पूर्ण ज्ञानी आहे. तो असा एकमेव मनुष्य आहे.

भिक्षुनो, एका व्यक्तीचे प्रकटीकरण म्हणजे एक शक्तिशाली चक्षु, एक शक्तिशाली प्रकाश, एक शक्तिशाली तेज. कोणत्या व्यक्तीचे? तथागताचे, जो अर्हत आहे, पूर्ण ज्ञानी आहे. तो एकच व्यक्ती आहे. (अंगुत्तरा-निकाया १-१३)

